

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту

Кафедра фінансових технологій і підприємництва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Капітал акціонерного товариства й управління ним

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Студента Єфанової Катерини Костянтинівни

групи Фз-81с

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

(підпис)

К.К. Єфанова

(ініціали та прізвище студента)

Керівник д.е.н., професор

(підпис)

І.В. Басанцов .

Суми 2022

2

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, д.е.н., проф.
_____ Лариса

ГРИЦЕНКО

(підпис)

«___» _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи бакалавра

Студенту групи Фз-81с центру ЦЗДВН
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Єфановій Катерині Костянтинівні

Тема роботи: «Капітал акціонерного товариства й управління ним»

Затверджено наказом по СумДУ № 0420-VI від «06» червня 2022 р.

Термін здачі студентом завершеної роботи «13» червня 2022 р.

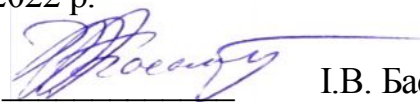
Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали статистичної звітності, інструкції та положення, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності суб'єктів господарювання, організацій та установ тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення):

1. Теоретичні аспекти управління капіталом підприємства.
2. Аналіз факторів рентабельності власного капіталу пат «сумихімпром».
3. Удосконалення методичного забезпечення облікового відображення власного капіталу в системі управління пат «сумихімпром».

Дата видачі завдання: «31» січня 2022 р.

Керівник кваліфікаційної роботи:

_____ І.В. Басанцов
(підпис)

Завдання прийнято до виконання «31» січня 2022 р.

_____ К.К. Єфанова
(підпис)

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи бакалавра
Капітал акціонерного товариства й управління ним
студент Єфанова Катерина Костянтинівна

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Після одержання Україною статусу держави з ринковою економікою, на підприємства покладені задачі про формування стратегічних програм та незалежне визначення компанією курсів його розвитку. Тому актуальність теми визначається тим, що розв'язання проблем управління власним капіталом, що є вирішальним витокком, який зараджує ефективній роботі, тобто покриває фінансову свободу фірми від зверхніх джерел фінансування та вбезпечує фінансову врівноваженість, і відгукується на рівні конкурентоспроможності бізнес-суб'єкту.

Мета кваліфікаційної роботи - аналіз теоретичних і практичних площин управління капіталом, дослідження особливостей системи управління власним капіталом ПАТ «СУМИХІМПРОМ» та розробка шляхів її вдосконалення.

Об'єкт дослідження - процес управління капіталом ПАТ «СУМИХІМПРОМ».

Предмет дослідження - сукупність теоретичних і практичних аспектів управління капіталом.

Методи дослідження - спостереження, порівняння, розрахунок, узагальнення, абстрагування, аналіз, синтез, системний, метод індукції та дедукції.

За результатами дослідження сформульовані наступні висновки:

— дійова діяльність суб'єктів господарювання в Україні вимагає керівництва над фінансовими ресурсами, як-от власним капіталом підприємства, яке повинно вбезпечити бази для константного розвитку підприємства та його неодмінного зростання на ринку. Аналіз підходів щодо керівництва власним капіталом, що висуваються вітчизняними вченими та практиками, санкціонуvalo

вибудувати управлінський процес, що стало базисом для аргументування структурно-логічної черговості управління власним капіталом.

— у рамках закономірності якісного удосконалення системи управління та розроблювання інакшої стратегії розвитку фірм обґрунтовано призначення системи бухгалтерського обліку як такої, що стоїть за інформаційним забезпеченням системи управління бізнесом.

— із-за самостійно сформованих управлінських рішень, які приймають суб'єкти господарювання в умовах ринку, усяке підприємство повинно породжувати найліпшу конструкцію власного капіталу, продуктивно управляти ним.

— ефективне управління власним капіталом акціонерного товариства недопустиме без наступного покращання методології та організації бухгалтерського обліку, дані котрого є не тільки інформаційним продуктом про ситуацію і переміни стану об'єктів управління, але й підґрунтям економічного контролю, аналізу та аудиту. Тому в роботі розроблено форми внутрішньої звітності для підвищення аналітичності інформації про вживання елементів власного капіталу. Більше того, нами підготовлено форму внутрішньої звітності для створення та поділу прибутку бізнесу задля плідного управління ним.

Сформований порядок внутрішньої звітності санкціонує власнику не тільки правильно послуговуватися власним майном (капіталом) у ході діяльності фірми, а й викрити найефективніші маршрути одержання прибутку.

Ключові слова:: управління, капітал, акціонерне підприємство.

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 44 сторінках, з яких список використаної літератури із 31 найменувань. Робота містить 7 таблиць, 8 рисунків, а також 5 додатків.

Рік захисту роботи – 2022 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	6
1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	9
1.1 Економічна сутність капіталу підприємства як об'єкту управління.....	9
1.2 Джерела формування та функції власного капіталу	11
1.3 Особливості системи управління власним капіталом підприємства.....	15
2 АНАЛІЗ ФАКТОРІВ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПАТ «СУМИХІМПРОМ»	19
2.1 Загальна характеристика ПАТ «Сумихімпром»	19
2.2 Аналіз фінансового стану ПАТ «Сумихімпром»	21
2.3 Факторний аналіз рентабельності власного капіталу підприємства	26
3 УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКОВОГО ВІДОБРАЖЕННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПАТ «СУМИХІМПРОМ»	29
ВИСНОВКИ	33
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	Ошибка! Закладка не определена.
Додаток А Функції власного капіталу	38
Додаток Б Чинна організаційна структура управління ПАТ «СУМИХІМПРОМ»	39
Додаток В Вертикальний аналіз бухгалтерського балансу ПАТ Сумихімпром	40
Додаток Г Дані для факторного аналізу ПАТ «СУМИХІМПРОМ» за 2019-2020 рр.	41
Додаток Д Місце та інформаційне забезпечення підсистеми управління власним капіталом в системі управління ринковою вартістю акціонерного товариства	42
Додаток Е Запропонований Звіт про формування і використання власного капіталу.....	43
Додаток Ж Запропонована форма розподілу прибутку (для внутрішнього користування).....	44

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах кризи української економіки проблеми формування капіталу та оптимізації його структури набувають виняткового значення, адже для поновлення життєздатності та конкурентоспроможності суб'єктів господарювання протягом усього часу їх роботи варто забезпечити належний обсяг і структуру капіталу як за джерелами його генезису та часом притягнення, так і за їх конфігурацією.

Оптимізація будови фінансових ресурсів ведеться шляхом достеменного управління в порядку загального управління. Кожному підприємству варто самотужки готувати політику формування капіталу, зважаючи на стратегії свого розвитку, шляхи та сили впливу на навколишнє середовище.

У рамках зазначеного уточнення теоретичних основ та обґрунтування практичних порад щодо поліпшення послідовних підходів до оптимізації структури капіталу підприємства в нинішніх умовах є вагомим завданням наукових опрацювань.

Зі свого боку, рухливість, невизначеність, заплутаність економічного осередку та процесів, що діються в ньому, потребують перегляду не лише методологічних базисів менеджменту структурою капіталу компанії, а й сутності та змісту капіталу як економічної категорії.

Проблема управління капіталом не нова, адже в четвертому столітті до нашої ери давньогрецький мислитель Аристотель вперше спробував проаналізувати поняття капіталу. Значний науковий внесок у дослідження питань управління капіталом компаній зробили класики та неокласики всесвітнього економічного міркування: Ф. Кене, А. Сміт, Д. Рікардо, Дж.С. Мілль, К. Маркс.

Незважаючи на значну кількість наукових публікацій як з приводу самої сутності досліджуваного терміну, так і механізму керівництва капіталом компанії, до сих пір спірним питанням залишається сутність терміну «капітал» як об'єкту управління фінансового менеджменту.

Величезний внесок у вивчення питань оптимізації структури капіталу компанії окреслені в доробках Дж. Бейкера, С. Майерса, Н. Майлуффа, М. Міллера, Ф. Модільяні та ін, а також вітчизняними публіцистами І.Г. Лук'яненко, Школьник І.О. та ін.

Дію структури капіталу на результати діяльності суб'єкта господарювання опрацьовувалося спеціалістами Дж. Зечнером, Т. Оплером, С. Тітманом, Е.Ф. Фамом, К.Р. Френчем, Р. Хенкелем, А. Ховакиміаном.

Все-таки у новочасних умовах роботи підприємств теорія оптимізації капіталу вимагає нового дослідження питання формування оптимальної будови капіталу підприємства, його економіко-математичне моделювання, створення інструментарію за забезпеченням його оптимальності.

Мета роботи полягає у визначенні сутності капіталу в контексті управління його структурою, дослідження властивостей системи керування власним капіталом бізнес-суб'єкту та розробка шляхів її покращання.

Завдання дослідження:

- розглянути економічну сутність капіталу підприємства як об'єкту управління;
- дослідити структуру та порядок формування капіталу акціонерного товариства;
- вивчити порядок та облік зміни капіталу акціонерного товариства;
- розглянути процес аналізу управління капіталом акціонерного товариства;
- провести аналіз фінансового стану ПАТ «Сумихімпром», а також факторний аналіз рентабельності власного капіталу бізнес-суб'єкта;
- вирішити проблеми управління власним капіталом підприємства;
- висунути пропозиції щодо вдосконалення управління капіталом підприємства.

Об'єкт дослідження - процес обліку та управління капіталом на ПАТ «Сумихімпром».

Предмет дослідження - сполучення теоретичних і практичних сторін управління капіталом акціонерного товариства.

Методи дослідження - спостереження, порівняння, розрахунок, узагальнення, абстрагування, аналіз, синтез, системний, метод індукції та дедукції.

Базою опрацювання є закони і положення України, допоміжні ресурси, веб-сторінки. Ґрунтом здійсненого вивчення є публікації вітчизняних і закордонних науковців щодо вивчення сутності капіталу, його створення та операції з ним, а також про його систему управління, фінансова звітність ПАТ «Суміхімпром».

1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Економічна сутність капіталу підприємства як об'єкту управління

Капітал є водночас однією з найбільш широко використовуваних та двоїстих економічних категорій. Інтерпретація сутності капіталу рухалася вперед з еволюцією економічних відносин, що у якийсь спосіб відбивалося на переконаннях економістів щодо сутності і призначення капіталу. Це, також, змінювало відношення практиків до мети та інструментів керування капіталом. Таким чином, пояснення сутності капіталу, що окликається вимогам часу, становить базу ефективного управління ним.

Підоснову капіталу вивчали ще класики економічної теорії, коли зароджувалося промислове виробництво. Стрімкий розвиток виробничої і фінансової сфери у ХХ ст. викликав підвищення зацікавленості до сутності капіталу та його компонентів, що знайшло відбиток у роботах К. Макконела [19], П. Самуельсона [26], І. Бланка [4], О. Мочерного [23] та ін. Питання про з'ясування сутності капіталу буде зоставатися відкритим завжди, позаяк з розвитком економічних взаємин еволюціонуватиме і сам капітал.

У цьому випадку ключовим, на нашу думку, є уточнення глибинного змісту терміну «капітал». Це поняття прямо виходить з латинського терміну «capitalis», що значить «основний, головний». У ключових доробках учених капітал розглядався як головне багатство та майно, втім пізніше дане узагальнене поняття наповнювалось визначеним змістом, що окреслював пануючу парадигму економічного аналізу піднесення суспільства.

Одним з первісних підходів до дефініції капіталу можна допускати матеріально-речовий, який прослідковує капітал з точки зору сукупності матеріальних цінностей, підходящих для вжитку у виробництві (табл.1.1).

Таблиця 1.1 – Думки вчених щодо сутності поняття «капітал»

Автор, джерело	Визначення поняття «капітал»
А. Сміт [27]	Капітал – частина запасів продуктів, матеріалів і знарядь, від яких передбачається отримання прибутків.
Дж. Мілль [22]	Капітал – обігові гроші вжиті з продуктивною метою
Рікардо Д. [24, с. 93-94].	Капітал – частина багатства країни, яка використовується у виробництві й складається з їжі, одягу, інструментів, сировини, машин тощо, необхідних для приведення в рух праці
К. Маркс [20]	Капітал – система капіталістичної експлуатації найманої праці, результатом якої є створення “доданої вартості”, що має здатність самозростати.
П. Самуельсон [26]	Капітал – виробниче устаткування великих фабрик, складів готової продукції, напівфабрикатів
А. Маршал [21]	Капітал – сума коштів, яка вкладається у підприємство переважно з метою перспективи вигоди
К. Макконел, С. Брю [19]	Капітал – це створені людиною ресурси, які використовуються для виробництва товарів та послуг, товари, що безпосередньо не задовольняють потреби людини; інвестиційні товари, засоби виробництва

Нинішні трактування капіталу є більш глибокими, проте і вони не позбавлені протиріччя (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Сучасні підходи до тлумачення сутності капіталу

Автор, джерело	Визначення поняття «капітал»
О. Бандурка [1]	Капітал – це частина фінансових ресурсів. Капітал – це гроші, пущені в обіг, і доходи, що вони приносять від цього обігу
О. Біла [2]	Капітал підприємства – сукупні грошові ресурси, що використовуються на підприємстві. Або це авансований у господарську діяльність капітал власний, позичений і залучений у сукупності
В. Кудряшов [17]	Капітал підприємства – це вартість матеріальних цінностей, фінансових вкладень і грошових коштів, необхідних для забезпечення господарської діяльності підприємства
Є. Рясних [25]	Частина фінансових ресурсів, це вартість, яка дає додаткову вартість
О. Мочерний [23]	Виробниче відношення, за якого знаряддя праці, певні матеріальні блага, мінові вартості є засобом експлуатації, привласнення частини чужої неоплаченої праці

З поданих формулювань зрозуміло, що капіталом визнаються запаси товарів, будь-які інвестиційні ресурси, грошові доходи та грошові ресурси, частина фінансових ресурсів, що будуть вкладені у виробничий процес, джерело багатства тощо.

Новітні українські професори та економісти визначають національний капітал. На їхню думку, в ринковій економіці розмір капіталу визначається теж підприємницькими особливостями його власника. Іншими словами, один і той же капітал можна інвестувати по-різному, і в залежності від цього зумовлювати прибуток або збиток. Україна має міцний людський капітал, але немає справжніх ринкових відносин – технік відбору тих людей і проектів, які націлені плідно працювати.

Російські науковці В.В. Радаєв, А.В. Сидорович, В. Катаєв, Ф.М. Золков характеризують капітал як блага, уживання яких санкціонує нарощення виробництва наступних благ, тобто капітал – це речі, ресурси. На їх думку, вони є капіталом тільки при поширеному відтворенні. Капітал – визначальна деталь виробництва, яка виступає у різних конфігураціях. Праця тут може виступати в якості людського капіталу. Капітал – це те, що дає відсоток, ренту та постійний дохід; це гроші, ресурси довгострокового вжитку.

Отже, наукове усвідомлення змісту капіталу підпадає під неглибоких взаємодоповнюючих формулювань, які рахуються зі особливостями етапів розвитку. Монолітне визначення змісту даного поняття відсутнє. Переконавання тих чи інших професорів щодо змісту терміну «капітал» не мають консеквентної визначеності, їм притаманні несталість та історизм, що потребує детального вивчення цього на кожному етапі розвитку людства.

1.2 Джерела формування та функції власного капіталу

Утворення і нормальна робота підприємств будь-якої форми власності нездійсниме без формування відповідного обсягу власного капіталу. Він формується шляхом безпосередньої участі господарів у його створенні. Так, при його формуванні, власник лишається свого роду прямого зв'язку з капіталом, і він практично стає власним капіталом фірми, а не власника.

Власний капітал – це фінансові ресурси підприємства, які воно інвестує в організацію і фінансування роботи корпорації. Лімітом для вдалої, рентабельної поведінки підприємства, його панівної конкурентоспроможності на ринку і фінансової витримки є ситуація, коли власний капітал складає більшу частку його фінансових ресурсів [12, с. 39].

Управління власним капіталом споріднений не тільки із забезпеченням дійового вжитку вже акумульованої його фрагмента, а й з групуванням своїх фінансових ресурсів, які дають наступний розвиток підприємства. Власні фінансові ресурси розрізняються за певними джерелами (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Джерела формування приватних фінансових ресурсів компанії

Джерела	Склад джерел
Внутрішні джерела	1) прибуток, що лишається у власності фірми; 2) амортизаційні відрахування від основних засобів і нематеріальних активів; 3) інші внутрішні джерела формування своїх фінансових ресурсів
Зовнішні джерела	1) залучення додаткового, пайового або акціонерного капіталу; 2) одержання підприємством безплатної фінансової допомоги; 3) інші джерела формування своїх фінансових ресурсів.

У будові внутрішніх джерел генеральне місце займає прибуток, що застається в розпорядженні підприємства. Він утворює більшу частку його власних фінансових ресурсів, достачає нарощення власного капіталу, а також і збільшення ринкової вартості компанії. Амортизаційні відрахування також виконують важливу позицію у внутрішніх джерелах, зокрема на підприємствах із висотною вартістю особистих основних засобів і нематеріальних активів; втім суму власного капіталу компанії вони не підіймають, а тільки є прийомом його реінвестування.

У будові зовнішніх джерел ключове місце припадає на залучення додаткового пайового або акціонерного капіталу. Для деяких фірм одним із зовнішніх джерел формування вірогідно виступить надана їм безплатна фінансова підтримка, приміром як для державних підприємств. До інших зовнішніх джерел

ввіходять безплатно передані компанії матеріальні та нематеріальні активи, котрі уводяться до складу балансу.

Продуктування фінансових ресурсів бізнес-суб'єкта відбувається завдяки власним та запозиченим коштам. Валова сума фінансових ресурсів скидатиметься у кожного підприємства з фрагментів, згрупованих на рис. 1.1.

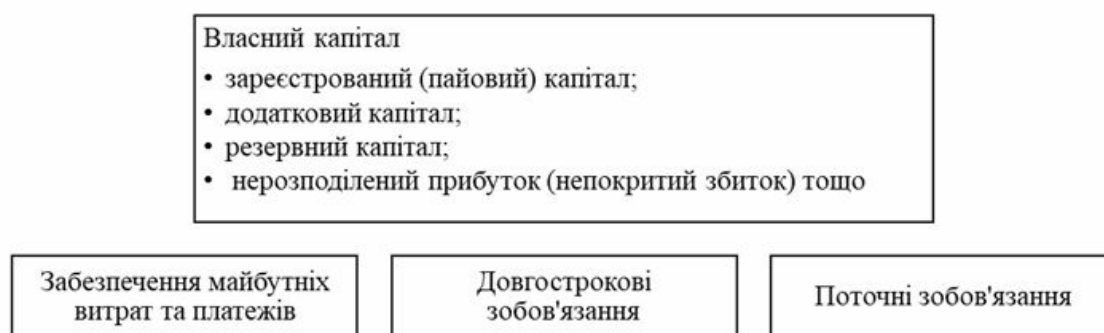

Рисунок 1.1 – Складові загальної суми фінансових ресурсів

Так, розмір власного капіталу обраховується як сума всіх його структурних елементів, які позначені на рис.1.2.

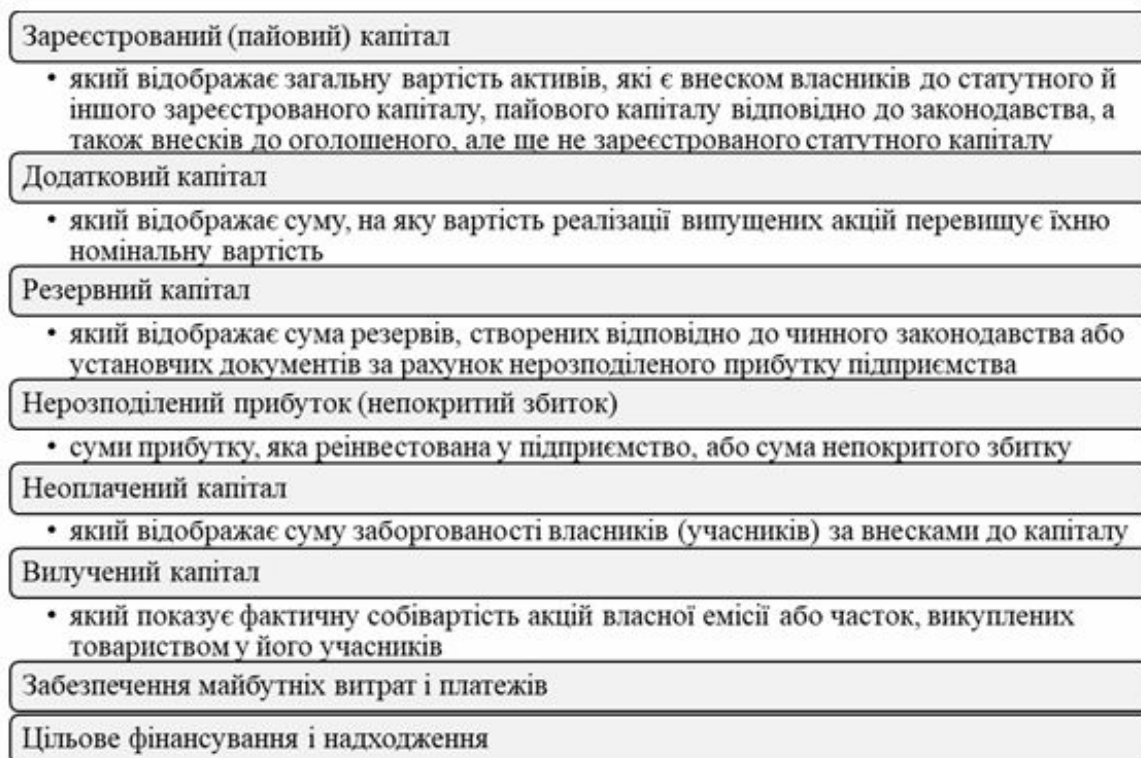

Рисунок 1.2 – Елементи величини власного капіталу [16, с. 131]

Отже, внутрішнім іменуватиметься фінансування, коли воно проводиться за рахунок коштів, отриманих від роботи підприємства. Первісне генерування фінансових ресурсів здійснюється в мить створення підприємства завдяки статутному капіталу.

Зовнішнє фінансування – гроші, не сполучені з діяльністю компанії, до яких належать кошти, які збираються на фінансовому ринку та які компанія отримує в ході перерозподілу [28, с. 431] (рис.1.3).

Рисунок 1.3 – Склад зовнішнього фінансування

Виходячи з того, що підоснова будь-якої категорії позначається через функції, які вона реалізовує, тому нам варто проаналізувати функції власного капіталу (Додаток А).

Як видно з додатку, найбільш популярною є функція відповідальності і захисту прав кредиторів, бо відображений в балансі бізнес-суб'єкта власний капітал виступає для зовнішніх користувачів критерієм якості відносин відповідальності на підприємстві й заслоною кредиторів від втрати капіталу.

За результатами вивчення функцій власного капіталу ми з'ясували, що дані функції вже є непрямими, але вагомими для оперативного функціонування компанії.

1.3 Особливості системи управління власним капіталом підприємства

Для продуктивної роботи підприємств в Україні необхідна налагоджена система управління фінансовими ресурсами, у тому числі власним капіталом, що має забезпечити підніжжя для константного розвитку компанії та його стабільного зросту на ринку. У базисі системи управління магістральним поняттям, що визначає власний капітал є термін "вартості капіталу". А отже будь-яке рішення, поєднане з керуванням власним капіталом зобов'язане прийматися під кутом його впливу на вартість компанії в цілому. Зазвичай вітчизняні фірми й інвестори надають прерогативу тим підприємствам, де працює результативне управління цією категорією, що вбезпечить захист вкладників та продемонструє ефект від вжитку вкладених ними грошей.

У теоретичних опрацюваннях управління пояснюється по-різному, виходячи з проблем, що розкриваються вченими. Управління аналізується як хід подій, коли суб'єкт управління, посилаючись на інформацію, виконує певні дії щодо стану структурних частин системи для переведення об'єкта керування до інакшого стану або як дії, цілеспрямовані на збалансування керованої системи із зовнішнім оточенням, на її адаптацію до перемін зовнішніх умов.

Основними складовими управління виступають [8, с. 104]:

- 1) з'ясування задач управління;
- 2) розробка принципів управління;
- 3) уточнення методів і засобів аналізу процесів;
- 4) встановлення методів синтезу конструкцій і розрахунку вимірів керуючих об'єктів.

Управління капіталом – це управління будовою і вартістю джерел фінансування для росту рентабельності власного капіталу та змоги підприємства виплачувати кошти позикодавцям і співвласникам [13, с. 58].

Ціллю управління капіталом виступає задоволення потреб у фінансових коштах за різноманітними шляхами діяльності бізнес-суб'єкта та оптимізація його

будови з точки зору забезпечення умов результативного застосування для підвищення вартості фірми [30, с. 274].

Цього досягти можна через реалізацію сукупності задач, наведених на рис. 1.4, які сформульовані на основі завдань управління капіталом [3, с. 450-453].

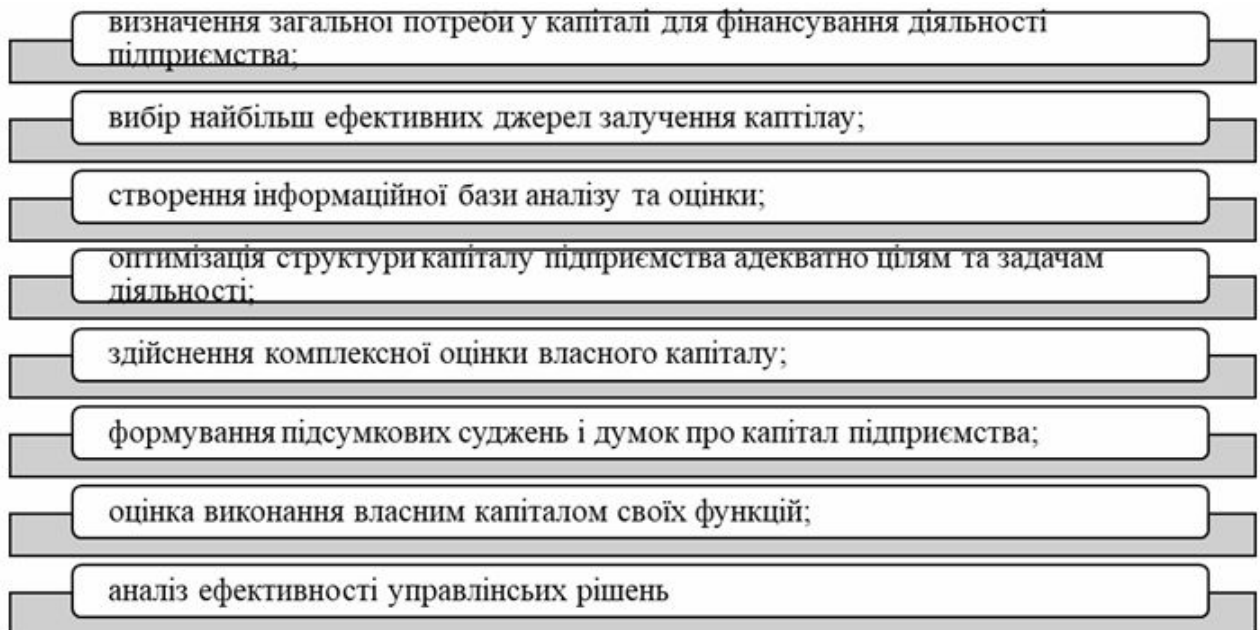

Рисунок 1.4 – Завдання управління власним капіталом

Методологія керування власним капіталом окреслює розгляд і аргументацію належних принципів, наслідування яких санкціонуватиме мінімізацію витрат. Їх дотримання з одного боку дозволить суб'єктам господарювання найбільш ефективно керувати власним капіталом з точки зору забезпечення достатності, а з іншої сторони – вони становлять важливе значення для виконання власним капіталом своїх функцій, приміром: стартової, емісійної, оціночної, інноваційно-інвестиційної, репутаційної, забезпечення економічної безпеки підприємства.

Принципи керування власним капіталом компанії доцільно поділити на загальні та специфічні (рис. 1.5).

Рисунок 1.5 – Принципи керування власним капіталом підприємства

Суб'єктів розмежовують на внутрішніх (Рада директорів (наглядова Рада), виконавчі органи, фінансовий менеджер та зовнішніх (Державна фіскальна служба України, регулятори ринку цінних паперів, фондові біржі тощо).

Слід зазначити, що для дієвого менеджменту потрібна одностайна робоча група досвідчених фахівців: топ менеджер, портфельний менеджер, що відповідає за стратегію і планування об'єму капіталу, аналітик інструментів ринків, математик, які вивчає алгоритми оптимізації, а також програміст, що вводить в дію фінансові та математичні задуми.

Управління капіталом в системі фінансового менеджменту ведеться через прийняття управлінських рішень, які в свою чергу можна аналізувати як процес планової трансформації вихідної інформації про стан та умови роботи об'єкта менеджменту в інформацію щодо найбільш доцільного курсу здобутку цим об'єктом жаданого стану в майбутньому. Далі окреслюються границі та мірила прийняття рішення та виявляються ймовірні обмеження, які можуть позначатися на його реалізацію. Втім, пізніше створюється перелік можливих варіантів рішень

проблеми та здійснюється їх оцінка, приміром виділяються плюси й мінуси кожної альтернативи та ймовірні загальні результати.

Метод управління – це спосіб впливу суб'єкта управління на об'єкт з використанням засобів і інструментів управління. Сьогодні до них, на наш погляд, доцільно віднести наступні методи (рис. 1.6) [3, с. 513].

Рисунок 1.6 – Методи керування власним капіталом підприємства

Отже, головною метою формування капіталу є вдовольнити потреби в придбанні потрібних активів і оптимізації його будови з точки зору забезпечення умов результативного його вжитку. Відповідно останнє має для даної категорії вирішальне значення. Радикальне управління власним капіталом бізнес-суб'єкта має опиратись на проведення моніторингу, позаяк його результати санкціонують приймати управлінські рішення, на засаді яких полягає аналіз і передбачення основних показників підприємства та дослідження попиту на фінансові ресурси.

2 АНАЛІЗ ФАКТОРІВ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПАТ «СУМИХІМПРОМ»

2.1 Загальна характеристика ПАТ «Сумихімпром»

Сумихімпром — це завод хімічної промисловості, державне підприємство, започатковане в 1995 році, що продукує: мінеральні добрива, коагулянти та добавки до цементу, кислоти, двоокис титану та пігменти, та інші типи хімічної продукції. Товариство має статус опорного підприємства хімічної ділянки промисловості України з виготовлення фосфорних мінеральних добрив.

Підприємство знаходиться в м. Суми, вул. Харківська, п/в 12. «СУМИХІМПРОМ, ПАТ» присвоєно код ЄДРПОУ: 05766356. Керівником підприємства є Лазакович Ігор Васильович.

Метою діяльності ПАТ «СУМИХІМПРОМ» є одержання прибутку для досягнення економічних та соціальних результатів в інтересах працівників компанії, максимізація їх добробуту шляхом систематичного здійснення виробничо-господарської, інвестиційної, комерційної, фінансової, посередницької, зовнішньо-економічної та іншої підприємницької діяльності у порядку та на умовах, встановлених діючим в Україні законодавством.

У цей час це відкрите акціонерне товариство, величезний енергохімічний комплекс, промисловий майданчик якого займає 226 га. До складу бізнес-суб'єкту увіходять: 11 головних і 20 помічних цехів, 7 підрозділів неіндустріальної групи (будівлі громадського харчування, санаторій-профілакторій тощо).

«Сумихімпром» — одне з найбільших підприємств галузі, загальна виробнича інтенсивність якого акумулює більше 500 тис. тон дво- та трикомпонентних добрив в рік, однак працює «Сумихімпром» не на повну силу.

Основні сфери діяльності «Сумихімпрому»:

- виготовлення комплексних мінеральних добрив, діоксиду титану та іншої продукції великотоннажної неорганічної хімії;
- оптова та роздрібна торгівля.

Продукція, що випускається даним підприємством:

- гігантський асортимент високоефективних гранульованих N:P:K та N:P — добрив, що поміщають усі ключові поживні елементи, потрібні для росту та розвитку рослин: азот, фосфор, калій, сірку, а також мікроелементи: бор, цинк, марганець, залізо, молібден — SuperAgro TM;
- фосфогіпс — джерело фосфору, сірки та кальцію, які поглинається рослинами. Він не вимагає особливого приготування, застосовується для головного внесення під зернові культури та кукурудзу один раз на 5 років;
- сульфат заліза для кормової промисловості;
- титану діоксид пігментний чотирьох марок — SumTitan TM тощо.

До того ж, «Сумихімпром» надає ряд послуг, таких як ремонт спорядження та запасних частин, послуги соціальної галузі та телекомунікаційні послуги.

Діюча на підприємстві організаційна структура є лінійною з вертикальною системою підпорядкування. Вона спирається на розподіл повноважень та функцій управління для прийняття рішень по вертикалі, дозволяє організувати управління за лінійною схемою. Через підпорядковані функціональні служби здійснюється формування, впровадження та реалізація управлінських рішень.

У відповідності до діючої організаційної структури управління затверджено наступне підпорядкування служб та структурних підрозділів (Додаток Б). Так, підприємство має безліч відділів на чолі із директорами та їх заступниками, зокрема: юридичний департамент, бухгалтерія, служба з охорони праці та цивільного захисту, служба виробництва, виробничо-технічний відділ, відділ сертифікації та стандартизації, відділ постачання та реалізації тощо.

ПАТ «СУМИХІМПРОМ» має безліч відзнак і нагород, а також посідає чимало рейтингів, а саме:

- 2019 р. – 4 місце у ТОП-10 виробників мінеральних добрив в Україні, розмір виробництва — до 157 тис. тон на рік;
- взимку 2021 р. підприємство отримало бронзову відзнаку від міжнародної компанії EcoVadis;

— влітку 2021 р. підприємство отримало сертифікат від незалежної німецької лабораторії ISEGA, який засвідчує, що марки діоксиду титану SumTITAN R-204, SumTITAN R-206 тощо можуть надійно зужитковуватися як барвники і наповнювачі у створенні пластмас для продовольчих упаковок і дитячих іграшок;

— у 2021 р. ПАТ «СУМИХІМПРОМ» ввійшло до п'ятірки бюджетонаповнюючих бізнесів регіону. На урядовому сайті Департаменту фінансів Сумської обласної держадміністрації розкрито дані про Топ-10 найбільших платників податків, які загалом перерахували більше 25% податків і зборів до бюджетів усіх ступенів.

Таким чином, ПАТ «Сумихімпром» залишається провідним хімічним підприємством Сумської області.

2.2 Аналіз фінансового стану ПАТ «Сумихімпром»

В економічному аналізі використовуються різні прийоми, які окреслюють обчислення і оцінку абсолютних і відносних показників, в які ввійдуть горизонтальний, вертикальний і трендовий аналіз, що підходять до статистичних методів, факторний аналіз і обрахунок коефіцієнтів.

Під вертикальним аналізом розуміється бачення показчиків про господарсько-економічну поведінку бізнесу у подібні відносних показників через питому вагу будь-якої статті у валовому підрахунку й оцінка їх трансформації в русі. Отже, вертикальний аналіз також іменують структурним. Відносні показники вирівнюють вплив інфляції, що дає можливість далеко об'єктивно оцінювати зміни, що відбуваються.

Провівши аналіз (Додаток В), ми вважаємо, що за звітний період сума активів підприємства збільшилась на 13,68% (182430 тис грн), у той час як сума зобов'язань теж збільшилась на 12,14% (274355 тис грн), сума довготривалих

зобов'язань аж на 211,9 % (232636 тис. грн). Зростання частки оборотних активів говорить про формування мобільної будови активів, що зараджує пришвидшенню оборотності засобів. Підняття суми довгострокових зобов'язань є важливою тенденцією, позаяк достачає короткочасну фінансову стабільність, змогу своєчасно платити за зобов'язаннями у протічному році.

У структурі активу балансу (рис. 2.1) превалюють необоротні активи, які становлять як у опорному періоді 51,1 % та у звітному – 53,6 %. За аналізований період конструкція активу балансу помітно не поінакшала. У будові необоротних активів в обох фазисах перевершували основні засоби (95 % і 50,9% суцільної вартості активів). Частка оборотних активів підійнялась на 9,5% з 36,9% до 46,4%.

Рисунок 2.1 – Структура активу балансу ПАТ «Сумихімпром» 2020 р.

Оборотні активи в обох періодах були сформовані здебільшого за рахунок запасів (30,1% і 13,9% загальної вартості активів відповідно) та дебіторської заборгованості (55,2% і 25,6% тотальної вартості активів), на додачу, частка запасів у звітному році скоротилась на 3%, а дебіторської заборгованості збільшилась на 9% порівняно з базовим. Частка грошових коштів зменшилась з 0,5% до 0,2%.

Вертикальний аналіз пасиву балансу зробити у вигляді діаграми напевно, що неможливо сформувати із-за збитків підприємства. Втім, можемо зауважити,

що порівнюючи базовий зі звітним періодом, скоротилися: додатковий капітал на 90%, поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги на 39,8%, а також збільшилися: непокритий збиток на 22%, довгострокові забезпечення майже на 212%, поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом на 4,6% та зі страхування на 506%, з одержаними авансами на 8%, поточні забезпечення на 6% і інші поточні зобов'язання на 13%. Тож, ця динаміка погано відображається на загальній картині фінансовий стан підприємства.

Експрес-аналіз окреслює розрахунок декількох показників, що вказують на різні ділянки фінансової діяльності бізнес-суб'єкту - ліквідність, стійкість, рентабельність, ділова активність тощо (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Експрес-аналіз фінансового стану ПАТ «Сумихімпром»

Показники	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення, +,-	
				2019-2018	2020-2019
Фондоозброєність	162,59	177,15	191,60	14,55	14,45
Коефіцієнт зносу основних засобів	-1,38	-1,44	-1,45	-0,06	-0,01
Рентабельність активів за чистим прибутком, %	-0,02	-0,01	-0,08	0,01	-0,07
Період окупності власного капіталу	39,33	97,86	11,80	58,53	-86,06
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	-7,60	-7,95	-10,25	-0,35	-2,31
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	-0,80	-0,78	-0,90	0,02	-0,12
Коефіцієнт фінансової стійкості	-0,71	-0,69	-0,67	0,02	0,02
Коефіцієнт ліквідності поточної (покриття)	0,23	0,25	0,28	0,01	0,03
Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	0,53	0,36	0,12	-0,17	-0,23
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства	0,28	0,28	0,25	-0,01	-0,02
Коефіцієнт придатності основних засобів	2,38	2,44	2,45	0,06	0,01
Коефіцієнт мобільності активів	0,66	0,72	0,86	0,06	0,14

Фондоозброєність, яка показує ефективність використання основних засобів підприємства має тенденцію збільшення протягом досліджуваних років, що є позитивним явищем. Приміром порівнюючи з попереднім роком, в 2020 р. цей показник збільшився на 14,45. Оптимальний рівень має показник коефіцієнту зносу основних засобів, який становить в 2020 р. -1,45, при нормативному значенні менше 0,5.

Рентабельність активів демонструє ефективність використання активів фірми для генерації прибутку. У 2018 році рентабельність активів склала $-0,02\%$, і поступово зменшувалась, так, в 2020 році його значення дорівнювало $-0,08\%$. Але така динаміка не прийнятна для аналізованого підприємства, адже чим вищий показник, тим ефективнішим виступає процес управління, позаяк він утворюється під вагою всієї практики компанії.

Період окупності власного капіталу від 2018 р. до 2019 стрімко зростає, але у 2020 році значно зменшився до 11,8. Нормативне значення даного показника абсолютно залежить від бачення власників про продуктивність вжитку їх капіталу. Якщо підприємство функціонувало б на рівні 2018 року його власний капітал окупився б впродовж 39 років. Однак якби організація працювала на рівні 2020 року він окупився б майже протягом 12 років, що є вже кращим результатом.

Значення коефіцієнту забезпечення власними оборотними засобами запасів свідчить про частку запасів, яка живиться завдяки ресурсам, які задіяні на стаціонарній базі. Адекватним значенням є 0,1 і більше. У нашому випадку, показник нижче норми, а саме $-10,25$ у 2020 р., що показує вагому фінансову залежність виробництва від зовнішніх кредиторів. Крім того, негативне число демонструє, що власний капітал і довготермінові джерела орієнтовані на фінансування необоротних активів, звідси у компанії відсутні довгострокові кошти, які будуть потрібні для формування власного оборотного капіталу.

Значення коефіцієнту фінансової автономії свідчить про те, яку частку своїх активів компанія спроможна утримати за рахунок власних фінансових ресурсів. У 2020 р. значення даного коефіцієнту складає $-0,9$, що сповіщає про превисокий ступінь ризиків і мізерну витримку компанії в середньостроковому задумі. Тривалий вплив такого фактору, безумовно, призведе до банкрутства.

Значення коефіцієнту фінансової стійкості присвідчує, яку частку активів бізнес спроможний фінансувати через постійний капітал і капітал, залучений на довготривалій засаді. Нормативне значення перебуває в границях $0,7-0,9$. У 2020 р. нами було розраховано значення, яке становило $-0,67$, що говорить про небажану фінансову стійкість в довгостроковій перспективі. Адже, низьке

значення демонструє, що фігурує певна небезпека утрати платоспроможності якщо доступ до короткочасних зобов'язань буде незначним.

Показник поточної ліквідності завбачує, скільки компанії має оборотних коштів на кожну гривню поточних зобов'язань. Стандартним є значення в рамках 1-3, втім кращим є значення 2-3. Згідно наших розрахунків аналізована компанія має показник в 2020 р. 0,28, що є суттєво нижчим за норму. Це вказує на некерований стан платоспроможності, бо оборотних активів замало для погашення поточних зобов'язань. Проблеми з платоспроможністю призведуть до росту вартості позикових коштів, а потім до прямих фінансових втрат.

Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості рахується разом з впливом кредиторської та дебіторської заборгованості на ліквідність і платоспроможність. Найліпшою відміткою є значення, яке орієнтовно дорівнює одиниці. «Суміхімпром» у 2018 р. мало значення в межах 0,53, і згодом в 2020 р. суттєво зменшилося до 0,12, що може бути рисою неефективної політики комерційного кредитування і, як наслідок, дебітори завинили бізнесу більше коштів, ніж вона дістала від постачальників.

Якщо коефіцієнт реальної вартості основних виробничих засобів у майні підприємства має напруженої позначки (0,2 - 0,3), а в нашому випадку в 2020 р. коефіцієнт становив 0,25, то дійсний виробничий потенціал фірми буде невисоким і варто терміново відшукувати кошти для виправлення ситуації.

Коефіцієнт придатності основних засобів афішує, яку частку містить їх залишкова вартість від первісної вартості за певний період. Нормальне значення цього показника становить більше ніж 0,5. У порівнянні з 2018 р. коефіцієнт збільшився на 0,07 і в 2020 р. склав 2,45. Тобто, чим вище коефіцієнт придатності, тим ліпше технічний стан основних засобів.

Коефіцієнт мобільності активів значить здатність активів перевтілюватися з однієї форми в нову. Безсумнівно, в промисловому виробництві значення показника буде малим, як і мобільність активів. Тому для дефініції ситуації компанії слід зіставити значення показника з суперниками на діловій арені.

Отже, проаналізувавши результати розрахунків щодо платоспроможності і ліквідності ПАТ «Сумихімпром» ми дійшли висновку, що на даний момент підприємство знаходиться не в найкращому становищі, в якому перебувало раніше. Майже всі показники мають від'ємне значення, тому на ними слід попрацювати, бо компанії загрожує банкрутство.

2.3 Факторний аналіз рентабельності власного капіталу підприємства

Усі процеси та події у господарській діяльності взаємопов'язані, кореляційні та взаємообумовлені. Це означає, що кожний результативний показник залежить від багатьох різноманітних чинників. Тому вирішальним методологічним вивченням є опрацювання та аналіз впливу чинників на досліджуваний об'єкт [11, с. 100]. Вихідні дані для розрахунку факторів на рівень рентабельності власного капіталу наведено у Додатку Д.

Результати обчислень переміни рівня рентабельності власного капіталу методом ланцюгових підстановок показано нижче.

$$\Delta Y_{X1} = 0,15 * (-3,66) * 0,1 * 1,64 * (-1,29) = 0,11 \text{ в.п.}$$

$$\Delta Y_{X2} = 1,39 * 0,16 * 0,1 * 1,64 * (-1,29) = -0,05 \text{ в.п.}$$

$$\Delta Y_{X3} = (+0,06) * 0,16 * (-2,27) * 1,64 * (-1,29) = 0,05 \text{ в.п.}$$

$$\Delta Y_{X4} = (-0,4) * 0,16 + (-2,27) * 0,16 * (-1,29) = -0,03 \text{ в.п.}$$

$$\Delta Y_{X5} = 0,17 * 0,16 * (-2,27) * 0,16 * 1,25 = -0,01 \text{ в.п.}$$

$$\Delta Y = 0,11 + (-0,05) + 0,05 + (-0,03) + (-0,01) = 0,07 \text{ в.п.}$$

Наслідки синтезу ступеня рентабельності власного капіталу підтвердили, що цей показник у 2020 р. склав 0,08%, порівняно з 2019 р. збільшився на 0,07 в.п. На це вплинули: зміна рівня частки чистого прибутку у прибутку від нормального функціонування до оподаткування на 0,11 в.п. та переміна рентабельності від продажу продукції наростила ступінь рентабельності на 0,05 в.п.

Втім коливання частки чистого прибутку у прибутку від нормальної роботи фірми до оподаткування погіршила ступінь співвідношення прибутку від звичайної поведінки до оподаткування й прибутку від продажу продукції на 0,05 в.п., рівень оборотності активів на 0,03 в.п. та зміна фінансової кореляції теж позначилася негативно та опустила рівень рентабельності на 0,01 в.п.

Наслідки обчислень щодо зміни рівня рентабельності капіталу завдяки методу виявлення ізольованого впливу чинників подано нижче.

$$\Delta Y_{X1} = (0,16 * (-3,66) * 0,1 * 1,64 * (-1,29) - 0,01 * (-3,66) * 0,1 * 1,64 * (-1,29)) * 100 = 7,296 \text{ в.п.}$$

$$\Delta Y_{X2} = (0,01 * (-2,27) * 0,1 * 1,64 * (-1,29) - 0,01 * (-3,66) * 0,1 * 1,64 * (-1,29)) * 100 = -0,387 \text{ в.п.}$$

$$\Delta Y_{X3} = (0,01 * (-3,66) * 0,16 * 1,64 * (-1,29) - 0,01 * (-3,66) * 0,1 * 1,64 * (-1,29)) * 100 = 0,647 \text{ в.п.}$$

$$\Delta Y_{X4} = (0,01 * (-3,66) * 0,1 * 1,25 * (-1,29) - 0,01 * (-3,66) * 0,1 * 1,64 * (-1,29)) * 100 = -0,247 \text{ в.п.}$$

$$\Delta Y_{X5} = (0,01 * (-3,66) * 0,1 * 1,64 * (-1,11) - 0,01 * (-3,66) * 0,1 * 1,64 * (-1,29)) * 100 = -0,137 \text{ в.п.}$$

$$\Delta Y_{\text{спільний}} = 0,07 - 7,296 - (-0,387) - 0,647 - (-0,247) - (-0,137) = -7,103 \text{ в.п.}$$

Наслідки аналізу рівня рентабельності власного капіталу підтвердили, що у 2020 р. він склав 0,08%, відносно 2019 р. він підійнявся на 0,07 в.п. Це відбулося завдяки тому, що зміна частки чистого прибутку у прибутку від нормальної роботи до оподаткування підняла рентабельність на 7,296 в.п., переміна рентабельності продажу товарів наростила рівень рентабельності на 0,647 в.п.

Однак зміна співзалежності прибутку від нормальної діяльності до оподаткування й прибутку від продажу продукції опустила рівень рентабельності власного капіталу на 0,387 в.п., зміна оборотності активів на 0,247 в.п., зміна фінансової залежності також позначилася негативно та погіршила рівень рентабельності власного капіталу на 0,137 в.п.

Зіставлення отриманих даних розкладання абсолютного приросту рентабельності власного капіталу за чинниками за допомогою розглянутих методів наведено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Зіставний аналіз результатів розкладення валового приросту рівня рентабельності за факторами завдяки двом методам ПАТ «СУМИХІМПРОМ» за 2019-2020 рр.

№ з/п	Приріст	Метод ланцюгових підстановок	Метод виявлення ізольованого впливу факторів
1	Зміна рівня рентабельності власного капіталу за рахунок змін:	0,07	0,07
2	– частка чистого прибутку у прибутку від звичайної діяльності до оподаткування (податковий тягар)	0,11	7,296
3	– співвідношення прибутку від звичайної діяльності до оподаткування й прибутку від реалізації продукції	-0,05	-0,387
4	– рентабельність від реалізації продукції	0,05	0,647
5	– оборотність активів	-0,03	-0,247
6	– фінансова залежність	-0,01	-0,137
7	– спільної зміни	-	-7,103

Дані табл. 2.2 демонструють, що дія певних факторів на перемену рівня рентабельності власного капіталу, прорахований двома методами, не збігається. За сприянням методу виявлення ізольованого впливу факторів була змога з'ясувати, що синергетичний наслідок факторів навіяв спад дійового економічного показника – рентабельності власного капіталу на 7,103 в.п. За цих обставин метод ланцюгових підстановок надав за частковими чинниками більші результати відносно іншого протиставного методу. Звідси, вжиток першого дало змогу обрахувати точний ефект на зміну рівня рентабельності власного капіталу п'яти факторів, а також з'ясувати курс і кількісний розмір ефекту їх взаємодіяння.

Таким чином, ПАТ «СУМИХІМПРОМ» має істотні можливості збільшення рентабельності власного капіталу шляхом змін частки чистого прибутку у прибутку від нормальної діяльності до оподаткування, пропорційність прибутку від нормальної поведінки до оподаткування й прибутку від реалізації продукції та переміни фінансової залежності.

3 УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКОВОГО ВІДОБРАЖЕННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПАТ «СУМИХІМПРОМ»

Управління капіталом важко відрізнити від інших підсистем управління бізнесом без виявлення, перевірки, протоколювання чималої сукупності зв'язків між ними. Керівництво формуванням, ужитком та утриманням власного капіталу є генеральним у системі менеджменту й фігурує навіть на малих підприємствах, а от питання дефініції ринкової вартості бізнес-суб'єкта, його поведінки та формування найліпшої структури капіталу переважно з'являються тільки на великих підприємствах.

Ми згодні із думкою В.І. Блонської [5, с. 257], що розроблення методології управління капіталом має опиратися на науково-доказових принципах і вимогах поведінки, що виявляють рухливість і схильність до непостійних умов, припущених наслідків виробничо-господарської діяльності та поєднання із валовим порядком управління фірмою. З досвіду менеджери беруть відправну точку від того, що будова капіталу підприємства істотно впливає на його діяльність.

У наш час існують: податки, інформаційна незбалансованість та транзакційні витрати, які в свою чергу свідчать про зиск такого висновку. Зазвичай корпорації норовлять щонайбільше притягнути внутрішні джерела фінансування і, тільки тоді, коли вони витрачають свій запас, апелюють на фінансовий ринок [10].

Селекція джерел фінансування вимагає врахування багатьох чинників, як-от: умов оподаткування прибутку акціонерних товариств та прибутків від власності з цінних паперів у фізичних та юридичних осіб; будова активів корпорації (ліквідність); ступінь інформаційної нерозмірності; стан фінансових ринків у державі та за її кордонами; оцінка управліннями небезпеки притягнення боргового капіталу; корпоративна культура на фірмі тощо.

Підсистема керування власним капіталом містить в собі взаємозв'язані між собою елементи: керована підсистема, чи об'єкт управління, і керуюча підсистема, чи суб'єкт управління.

Об'єктом управління власним капіталом є група умов його функціонування. На нашу думку, до них можна зарахувати: визначення вимог і пошук коштів для створення власного капіталу; оцінка вартості порізаних елементів власного капіталу та змога їх використання; техніка формування компонентів власного капіталу; аргументування оптимальної структури власного капіталу; спожиття елементів власного капіталу для подальшого існування компанії.

Завдяки тому, що управління капіталом зазвичай знають як елемент фінансового менеджменту, і ділять на два елемента – управління формуванням капіталу та його використанням [4], під першим необхідно розуміти сполуку процесів підготовки і реалізація керуючих ефектів, які спрямовані на здобуток бажаної структури капіталу та розмірів задовільного співвідношення відмінних форм капіталу при оптимальному рівні ризиків.

Втім інший термін слід розуміти як комплекс процесів підготовки і виконання керуючих впливів, які скеровані на максимально результативний поділ за переважаючими курсами компонентів власного капіталу.

Суб'єктом управління власного капіталу є незв'язані посадові особи, чи фінансові служби, бухгалтерії фірми, які, зужитковуючи комплекс прийомів та способів, покривають прийняття неминучих рішень щодо поведінки власного капіталу.

У дійсності здебільшого застосовується системний підхід, на засаді якого виступає розгляд подій і процесів під видом монолітної системи. Отже, опрацьовуючи питання щодо управління власним капіталом під кутом системного підходу, то для ПАТ «Суміхімпром» дану категорію представити у вигляді системи, що подана у Додатку Е.

Потреба в даних про результати діяльності та фінансовий стан бізнес-суб'єкта обумовлюють коректність складання ним звітності. Якраз за допомогою аналізу показників фінансової звітності дозволено одержати таку інформацію, яка

санкціонує користувачам послуговуватися даними про елементи власного капіталу. Однак питанню його облікового відображення у звітності компанії на державному рівні присвячується недостатньо часу.

Зважаючи, що ключовим покликанням внутрішньої звітності загалом є задоволення потреб менеджерів будь-якого рівня в докладній інформації про будь-які аспекти діяльності підприємства з метою прийняття ними переконливих рішень, отже її розроблювання в частині власного капіталу фірми, зокрема в розрізі його часток, дасть можливість забезпечити плідну дивідендну та облікову політику.

Радимо виділити декілька неупереджених передумов, що викликають потребу у складанні внутрішньої звітності ПАТ «Сумихімпром» про компоненти власного капіталу (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Підстави складання внутрішньої звітності про компоненти власного капіталу

Все це підкріплює доцільність започаткування форм внутрішньої звітності ПАТ «Сумихімпром» в частині формування і застосовування видів власного капіталу з урахуванням їх особливостей, а саме якісної різноманітності.

З метою покращання управлінського обліку власного капіталу нами підготовано форму внутрішньої звітності про власний капітал (Додаток Ж). Воно

санкціонуватиме деталізації руху власного капіталу за два фазиси для зіставлення та оцінки плину складових власного капіталу.

Форма також включає колонки з обчисленням вартості чистих активів бізнесу, коефіцієнту фінансової стійкості та співвідношення власних і залучених коштів, що дасть можливість менеджерам оцінити загальний фінансове становище для узгодження рішень в майбутньому.

Однією з динамічних структурних елементів власного капіталу є нерозподілений прибуток (непокритий збиток). Для результативних наслідків управління ним нами розроблено форму для розподілу прибутку, котра може використовуватись компанією для внутрішніх потреб (Додаток II).

При підготовці управлінських рішень щодо формування, розподілу та використання прибутку слід враховувати оптимальні можливості. За присутності альтернативних задумів управлінських рішень їх відбір для виконання повинен ґрунтуватися на системі мірил, які характеризують політику управління прибутком компаній. До того ж, вкрай вагомим виступає аналітичний облік нерозподіленого прибутку. Оскільки він дає змогу власнику і розумно використовувати власне майно (капітал) в ході роботи підприємства, і розкривати найефективніші напрями отримання прибутку, таким чином, максимізувати його. А запропонована форма допоможе робити це вчасно та вкрай спростить управління складовими власного капіталу.

Отже, для ефективної діяльності бізнес-суб'єктів в Україні вимагає управління фінансовими ресурсами, як-от власним капіталом підприємства, яке повинно забезпечити підніжжя для непорушного розвитку компанії та його стабільного зростання на ринку.

ВИСНОВКИ

Таким чином, власний капітал – це комплекс власних фінансових ресурсів бізнес-суб'єкту, показаний в першому розділі пасиву бухгалтерського балансу. Особисті фінансові ресурси для будь-якої компанії є тією життєво-потрібним елементом, без якого недопустима ні робота, ні подальше існування підприємства.

У процесі свого існування капітал проявляє всі властивості не тільки економічного, але й, великою мірою, соціального та навіть демократичного феномена. Як визначальна економічна база формування й розвитку підприємства, капітал у процесі свого формування й наступного функціонування забезпечує інтереси країни, власників і персоналу й характеризує суцільну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній форматах, які інвестуються у формування його активів й надалі дають користь їх власнику.

Особливе значення мають процеси, прив'язані з поліпшенням системи керівництва капіталом, як-от його формування та використання, оскільки виготовлення та піднесення необхідної фінансово-ресурсного підґрунтя є вагомою установою константного економічного росту

Результативна діяльність бізнес-суб'єктів в Україні потребує управління фінансовими ресурсами, особливо власним капіталом підприємства, яке повинно покрити базис для стабільного розвитку підприємства та його постійного росту на ринку. Дослідження підходів дозволило вибудувати управлінський процес, що стало засадою для аргументування структурно-логічного ладу керування власним капіталом фірми.

У контексті необхідності якісного поліпшення системи управління та створення новітньої стратегії розвитку підприємств обґрунтовано роль і вагомність системи бухгалтерського обліку як такої, котра відповідає за інформаційне забезпечення системи управління підприємством.

З огляду на самотійну розробку управлінських рішень, які погоджують компанії в умовах ринку, будь-яке підприємство повинно породжувати найліпшу

структуру власного капіталу, ефективно керувати ним, щоб надати йому усіх в умовах конкуренції.

Плідне управління власним капіталом акціонерного товариства не здійснимо без наступного поліпшення методології та організації бухгалтерського обліку, дані котрого є не лише інформаційним продуктом про переїни стану об'єктів керування, але й ґрунтом економічного контролювання, аналізу та аудиту. Враховуючи це, в роботі рекомендовано форми внутрішньої звітності для підвищення аналітичності інформації про створення та вжитку елементів власного капіталу, що має поліпшити їх облік та продуктивне використання. Крім того, висунуто форму внутрішньої звітності для формування та поділу прибутку компанії для дійового керування ним. Вона санкціонуватиме деталізацію рух власного капіталу за два періоди для зіставлення та оцінки руху складових власного капіталу.

Вважаємо, що запровадження на практиці даної форми внутрішньої звітності допоможе забезпечити відповідний рівень аналітичності з метою узгодження обґрунтованих рішень про доцільність формування та зміни структурних елементів власного капіталу, проревізувати своєчасність розрахунків з учасниками з нарахованих дивідендів тощо. Більше того є можливість провести контроль за документуванням даних змінних, бо до цього звіту прикладаються дублікати супровідних документів, які підкріплюють зміни, які коїлися в будові власного капіталу бізнес-суб'єкту. Висунута на пропозицію система внутрішньої звітності допускає власнику не лише правильно використовувати власне майно (капітал) у ході роботи компанії, а й викрити найефективніші шляхи одержання прибутку.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Бандурка О.М., Коробов М.Я., Орлов П.І., Петрова К.Я. Фінансова діяльність підприємства: підручник. — К.: Либідь, 2002. — 382 с.
2. Біла О.Г. Фінансове планування і прогнозування: навч. посібник. — Львів: Компакт)ЛВ, 2005. — 312 с.
3. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента: В 2 т. Киев: Ника-Центр, 2004. Т.1. 624 с.
4. Бланк И.А. Управление формированием капитала. Київ.: Ника-Центр, 2000. 512 с.
5. Блонська В.І., Т.М. Хватамуха. Діагностика управління капіталом підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. №19.11. С. 252-258.
6. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності “Облік і аудит” вищих навчальних закладів. 7-ме вид. Житомир : ПП "Рута", 2006. 832 с.
7. Вівчар О. Й., Саварин В. М. Власний капітал як фінансове джерело функціонування підприємства. *Науковий вісник України*. 2009. №19.5. С. 146-150. URL: http://nvunfu.esy.es/Archive/19_5/146_Wiwczar_19_5.pdf. (дата звернення 12.04.2022).
8. Гончаренко А.М. Економічний зміст та етапи управління капіталом у машинобудуванні та сфері послуг. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2008. № 2 (2). С. 102-112.
9. Горбатенко А. А. Особливості формування власних фінансових ресурсів підприємств в Україні. *Економічний вісник Переяслав – Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди*. 2010. № 15/1. С. 195-201.
10. Давиденко Н.М. Управління оптимальною структурою капіталу корпоративного підприємства. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія “Економіка”*. 2009. №6.
11. Економічний аналіз : навч. посіб. для студентів ВНЗ / ред. Ф. Бутинець. Житомир : ПП "Рута", 2003. 680 с.

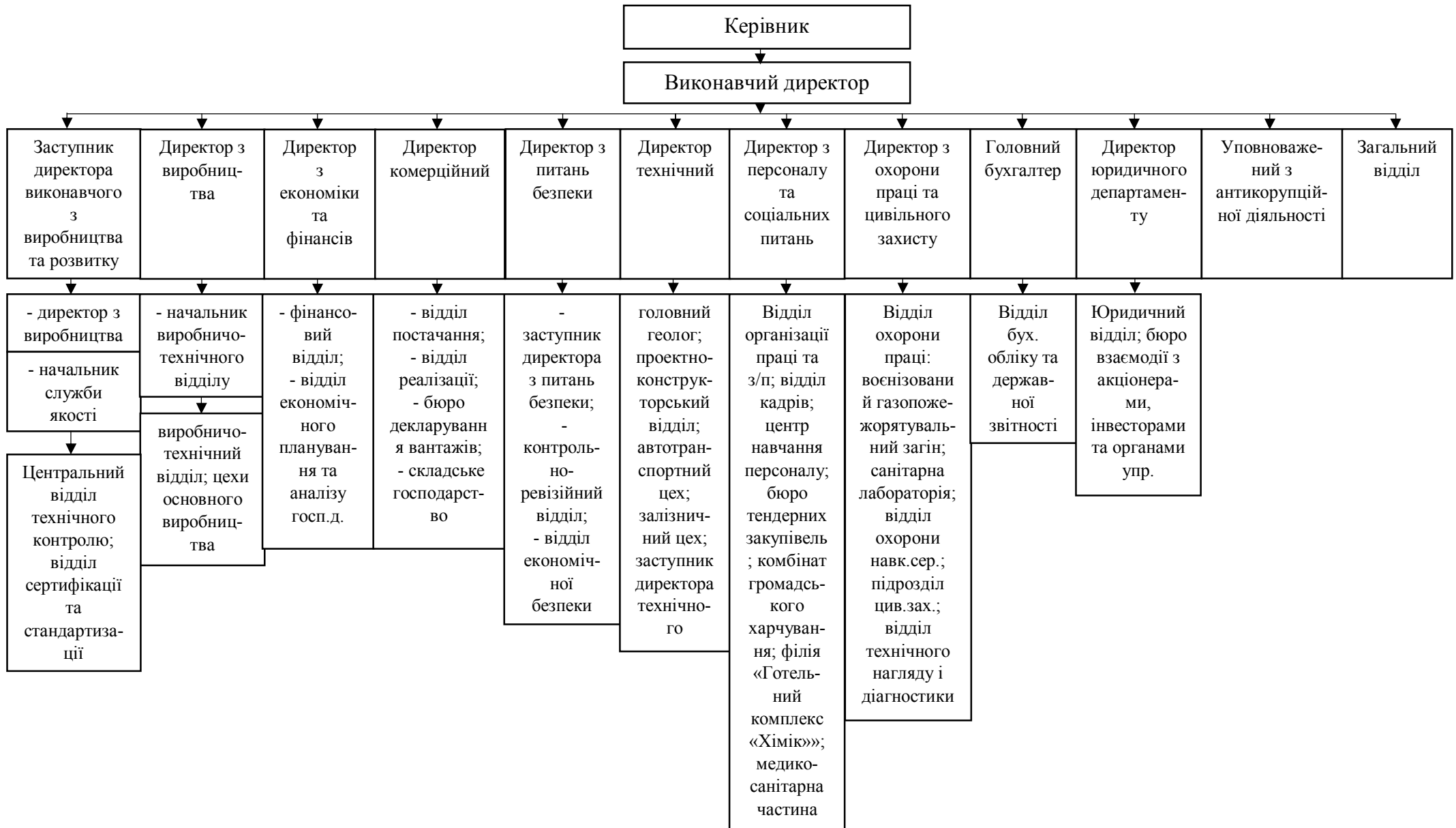
12. Катан Л. І. Фінансові ресурси підприємства та особливості їх формування. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*. 2014. № 6. С. 38-44.
13. Кірсанова Т.О., Коляда Н.О. Система управління власним капіталом підприємства. *Вісник СумДУ. Серія економіка*. 2010. № 1. С. 58-63.
14. Коваленко Л. О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2005. 485 с.
15. Компанія | ПАО «СУМЫХИМПРОМ». ПАО «СУМЫХИМПРОМ». URL: <http://sumykhimprom.com.ua/ua/company/> (дата звернення: 21.03.2022).
16. Ксьондз С. М. Формування власного капіталу на вітчизняних підприємствах. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. №4. С. 131-134.
17. Кудряшов В.П. Фінанси: навч. посібник. — Херсон: Олді-плюс, 2002. — 352 с.
18. Ловінська Л. Г., Жилкіна Л. В., Голенко О. М. Бухгалтерський облік : Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2002. 370 с.
19. Макконелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика: пер. с англ. — 11-е изд. — К.: Хагар — Демос, 1993. — 785 с.
20. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії / пер. І. Степанов-Скворцов. Держ. вид-во політ. літ. УРСР, 1952. Т. 1 : Книга I: процес виробництва капіталу. 790 с.
21. Маршалл А. Принципы экономической науки: Пер. с англ. — Т.1. — М.: Изд. группа "Прогресс", 1993. 60 с.
22. Миль Дж. С. Основы политической экономии: Пер. с англ / Общ. ред. А.Г. Милейковского. - М.: Прогресс, 1980. - 495 с.
23. Мочерний С.В. Економічна теорія: посібник для студентів вищих закладів освіти. — К.: Вид. центр "Академія", 1999. — 592 с. (Гаудеамус).
24. Рикардо Д. Основания политической экономии и налогового обложения // Сочинение. Т.1. - М.: ДЕ К С 1998. - с. 86-97.

25. Рясних Є.Г. Основи фінансового менеджменту: навч. посібник. — К.: Скарби, 2003. — 238 с.
26. Самуельсон П. Економіка: підручник. — Львів: Світ, 1993. — 493 с.
27. Смит А, Исследование о природе и причинах богатства народов //Сочинения. Т.1. - М.: Прогресс. 1997. - 360 с.
28. Сук Л. К., П. Л. Сук. Фінансовий облік: навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 647 с.
29. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 554 с.
30. Харченко Н.В. Управління власним капіталом акціонерного товариства. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2011. №3. Т. 1. С. 273-278.
31. Хом'як Р. Л. Бухгалтерський облік в Україні: Навч. посібник. – 3-ге вид., доп. і перероб. Львів: Національний університет «Львівська політехніка» (Інформаційно-видавничий центр «ІНТЕЛЕКТ+» Інституту післядипломної освіти), «Інтелект-Захід», 2004. 912 с.

Додаток А Функції власного капіталу

№	Виділені функції	Автори					
		Бутинець Ф.Ф. [6]	Вівчар О.Й. [7]	Коваленко Л.О. [14]	Ловінська Л.Г. [18]	Терещенко О.О. [29]	Хом'як Р.Л. [31]
1	Гарантійна	+	+	+	+	+	+
2	Довгострокового фінансування	+	-	+	+	+	+
3	Розподілу доходів і активів	-	+	+	+	+	-
4	Основоположна	+	-	-	-	+	+
5	Самостійності і влади	-	+	+	+	-	-
6	Кредитоспроможності	-	+	+	+	-	-
7	Фінансування ризику	-	+	+	-	-	-
8	Компенсації понесених збитків	-	+	+	-	-	-
9	Регулятивна	+	-	-	-	-	+
10	Організаційна	+	-	-	-	-	+
11	Довготермінового кредитування	-	+	-	-	-	-
12	Захисна функція	-	-	-	-	+	-
13	Функція управління та контролю	-	-	-	-	+	-
14	Рекламна (репрезентативна) функція	-	-	-	-	+	-

Додаток Б Чинна організаційна структура управління ПАТ «СУМИХІМПРОМ»

Додаток В Вертикальний аналіз бухгалтерського балансу ПАТ Сумихімпром

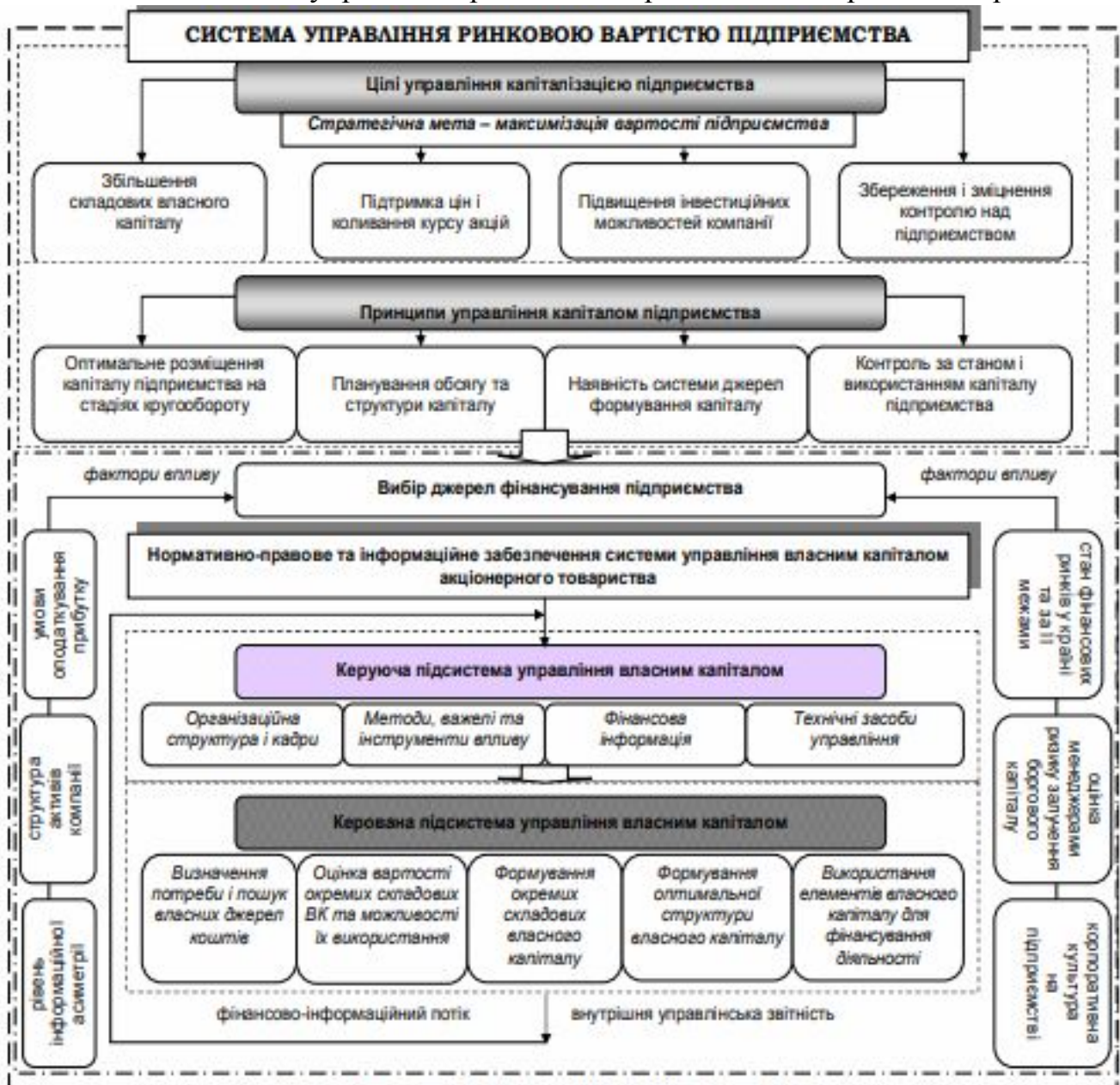
Актив	Значення на 31.12.2019	Значення на 31.12.2020	Абсолютне відхилення, (+,-) тис.грн	Відносне відхилення, (+/-) %
1. Необоротні активи				
Нематеріальні активи	40	45	5,00	12,50
первісна вартість	1474	1884	410,00	27,82
накопичена амортизація	-1434	-1839	-405,00	28,24
Незавершені капітальні інвестиції	31498	34192	2694,00	8,55
Основні засоби	736933	772533	35600,00	4,83
первісна вартість	1796754	1889048	92294,00	5,14
знос	-1059821	-1116515	-56694,00	5,35
Довгострокова дебіторська заборгованість	5552	6204	652,00	11,74
Інші необоротні активи	134	134	0,00	0,00
Усього за розділом I	774157	813108	38951,00	5,03
II. Оборотні активи				
Запаси	227762	211957	-15805,00	-6,94
Виробничі запаси	176138	165242	-10896,00	-6,19
Незавершене виробництво	38654	43220	4566,00	11,81
Готова продукція	11925	2265	-9660,00	-81,01
Товари	1045	1230	185,00	17,70
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	220791	388352	167561,00	75,89
Дебіторська заборгованість за розрахунками:				
за виданими авансами	67293	62876	-4417,00	-6,56
з бюджетом	21351	21351	0,00	0,00
у тому числі з податку на прибуток	21351	21351	0,00	0,00
Інша поточна дебіторська заборгованість	1319	1688	369,00	27,98
Гроші та їх еквіваленти	7137	3173	-3964,00	-55,54
Готівка	42	21	-21,00	-50,00
Рахунки в банках	7095	3152	-3943,00	-55,57
Витрати майбутніх періодів	1171	0	-1171,00	-100,00
Інші оборотні активи	12887	13793	906,00	7,03
Усього за розділом II	559711	703190	143479,00	25,63
Баланс	1333868	1516298	182430,00	13,68
Пасив	Значення на 31.12.2019	Значення на 31.12.2020	Абсолютне відхилення, (+,-) тис.грн	Відносне відхилення, (+/-) %
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	434687	434687	0,00	0,00
Додатковий капітал	121	12	-109,00	-90,08
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-1470574	-1795026	-324452,00	22,06
Усього за розділом I	-1035766	-1360327	-324561,00	31,34
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Довгострокові забезпечення	109786	342422	232636,00	211,90
Усього за розділом II	109786	342422	232636,00	211,90
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Поточна кредиторська заборгованість за:				
товари, роботи, послуги	78768	47461	-31307,00	-39,75
розрахунками з бюджетом	24192	25297	1105,00	4,57
розрахунками зі страхування	6455	39095	32640,00	505,65
розрахунками з оплати праці	23088	21520	-1568,00	-6,79
одержаними авансами	23920	25933	2013,00	8,42
Поточні забезпечення	80068	84599	4531,00	5,66
Інші поточні зобов'язання	2023357	2290298	266941,00	13,19
Усього за розділом III	2259848	2534203	274355,00	12,14
Баланс	1333868	1516298	182430,00	13,68

Додаток Г Дані для факторного аналізу ПАТ «СУМИХІМПРОМ» за 2019-2020 рр.

№ з/п	Показники	Роки		Відхилення (+,-)
		2019	2020	
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	2194106,00	1888880,00	-305226,00
2	Власний капітал, тис. грн.	- 1035766,00	- 1360327,00	-324561,00
3	Активи, тис. грн.	1333868,00	1516298,00	182430,00
4	Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн.	-785509,00	-685522,00	99987,00
5	Прибуток від реалізації продукції, тис. грн	214541,00	302252,00	87711,00
6	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-10530,00	-108611,00	-98081,00
7	Частка чистого прибутку у прибутку від звичайної діяльності до оподаткування (податковий тягар) (X1)	0,01	0,16	0,15
8	Співвідношення прибутку від звичайної діяльності до оподаткування й прибутку від реалізації продукції (відсотковий тягар) (X2)	-3,66	-2,27	1,39
9	Рентабельність від реалізації продукції (X3)	0,10	0,16	0,06
10	Оборотність активів (X4)	1,64	1,25	-0,40
11	Фінансова залежність (X5)	-1,29	-1,11	0,17
12	Рентабельність (збитковість) власного капіталу,%	0,01	0,08	0,07

Додаток Д Місце та інформаційне забезпечення підсистеми управління власним капіталом в системі управління ринковою вартістю акціонерного товариства

Примітки:

- межі системи управління капіталом підприємства;

- межі підсистеми управління власним капіталом підприємством;

Додаток Е Запропонований Звіт про формування і використання власного капіталу

Назва статті	Зміни в структурі складових власного капіталу	Підтверджуючі документи	На кінець звітної періоду, грн.	На початок звітної періоду, грн.
1	2	3	4	5
Статутний капітал	зареєстрований статутний капітал фактично внесений статутний капітал за термінами несплати – до місяця – до 6-ти місяців – до більше 6-ти місяців Сформовано за рахунок: – внески акціонерів 1-й акціонер (П.І.Б) 2-й акціонер (П.І.Б) 3-й акціонер (П.І.Б) 4-й акціонер (П.І.Б) – додаткова емісія акцій – реінвестиції дивідендів без встановлення нової номінальної вартості акцій – реінвестиції дивідендів при встановленні нової номінальної вартості акцій – обмін облигацій на акції – спрямування прибутку до статутного капіталу – спрямування резервного капіталу до статутного капіталу			
	Зменшено за рахунок: – зменшення кількості акцій в обігу – зменшення номінальної вартості акцій – анулювання акцій існуючої номінальної вартості, викуплених у їх власників			
Додатковий капітал	Сформовано за рахунок: – емісійний дохід – дооцінка необоротних активів – безоплатно одержані активи – інші Зменшено за рахунок: – уцінка необоротних активів – інші			
Резервний капітал	Сформовано за рахунок: – відрахування від статутного капіталу – відрахування від прибутку – інші відрахування Зменшено за рахунок: – списання невідшкодованих збитків – списання на виплату дивідендів за привілейованими акціями – на інші виплати			
Нерозподілений прибуток (непокріті збитки)	Сформовано за рахунок: – нерозподілений прибуток (непокріті збитки) – прибуток, використаний у звітному періоді Зменшено за рахунок: – на виплату дивідендів – на формування резервного капіталу – на збільшення статутного капіталу			
Випучений капітал	Сформовано за рахунок: – викупу акцій власної емісії – перепродажу викуплених акцій власної емісії Зменшено за рахунок: – викуп акцій власної емісії – перепродаж викуплених акцій власної емісії – анулювання викуплених акцій власної емісії			
Загальна сума довгострокових зобов'язань				
Загальна сума короткострокових зобов'язань				
Загальний капітал (валюта балансу)				
Коефіцієнт фінансової стійкості	Власний капітал / Валюта балансу			
Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	(Довгострокові зобов'язання + Короткострокові зобов'язання) / Власний капітал			
Вартість чистих активів	Валюта балансу - (Довгострокові зобов'язання + Короткострокові зобов'язання)			

